EPICTETI ENCHIRIDION

LATINIS VERSIBUS ADUMBRATUM

Per EDVARDUM IVIE A. M. *Aedis Chriſti* Alumn. et Rev. Dom. Epiſc. *Briſtol.* a Sacris Domeſticis.

Sunt verba et voces, quibus hunc lenire dolorem
Poſſis, et magnam morbi deponere partem. Hor.

GLASGUAE:
IN AEDIBUS ACADEMICIS
Excudebat ROBERTUS FOULIS, Academiae Typographus.
MDCCXLIV.

LECTORI S.

CUM primum huic operi me accingere decreveram, Horatium mihi potiſſimum imitandum propoſui. Numeros quidem illius ſecutus ſum; utinam et ſpiritum et ingenium aſſequi potuiſſem! Gratias autem ago duobus eximiis viris, Ricardo Moſtyn de Penbedw Armigero, et Ricardo Frewin M. D. Aedis Chriſti Alumno: quorum alter munificentia ſua ad maturandum hoc opus me excitavit; alter effecit, ut per valetudinem id poſſem abſolvere.

In the PRESS,

MARCI ANTONINI Imperatoris ad ſeipſum libri duodecim, cum notis R. I. *It is printing on a ſuperfine writing paper, in a Pocket ſize, ſome copies with the Latin tranſlation at the end, and ſome with the tranſlation over-againſt the Greek*; *Subſcriptions are taken in by Robert Foulis the Printer, for this and the following Books*; Arriani Epictetus, Simplicii Commentarius in Enchiridion Epicteti, Hieroclis commentarius in Pythagorae carmina aurea. *They will be printed with all convenient ſpeed on the ſame Paper and ſize. The price will be taken at the delivery of each Book.* Antoninus *will coſt Subſcribers* 3*s.* 6*d. ſewed.*

EPICTETI ENCHIRIDION.

RES rebus quantum diſtant! Sunt, quae penes ipſos
Nos poſitae noſtrâ poterunt ratione moveri;
Utpote ſenſa animi, deſideriumque, odiumque, et
Caetera de genere hoc. Eſt, quod parere recuſat
Arbitriis noſtris, genus intractabile rerum;
Huc famam refer, huc faſces, ſellaſque curules;
Corpus item, et nummos hâc ritè in claſſe reponas.

II. QUAE noſtrum penes arbitrium natura locavit,
Jure ſuo pollent, libertatemque tuentur,
Neſcia ferre jugum, nullis obnoxia vinclis.
Quae noſtrum imperium fugiunt, poſitaeque foris ſunt
Res, illas ſimul invalidas, miſerè inque peditas
Comperies, ſervumque genus, juriſque alieni.

III. ATQUE adeò ſi te caecum haec diſcrimina fallant,
Si nequeas aliena tuis ſecernere, vinctis
Libera; te quantae impedient miſerum undique curae!
Ingruet ô quantus dolor! illuſuſque querelas
Ah quoties fundes nequicquam, hominesque Deoſque
Accuſabis iners, et ſpem lugebis inanem!
At contrà, ſi cernis acutùm, et callidus inter-
noſcis res alias aliaſque, et ponere certos,
Lumine purgato, ſcis fines; necto coronam
Jam tibi; magnus homo es liberque; en! otia vitae
Tranquillae te certa manent; te nemo morari,

Cogere te nemo, poterit te laedere nemo;
Haud cuiquam intendes litem, rixamve movebis;
Nil unquam invitus facies; quin denique nullum
Experiere hoſtem, quia nil patieris acerbi.

IV. JAM vero, cum tanta manent te commoda, [ſpes cum
Tanta vocat, pergas hac gnaviter; eia age, ſegnes
Rumpe moras; nervos intende, et totus in hoc ſis;
Caetera vel prorſus, vel ſaltem ad tempus omittas.
Si tamen haec, atque illa ſequi, ſi utriſque potiri
Stultus aves, externa tibi quae ſunt bona cordi
Ne perdas, metuo, quippe altera cura aliorſum
Te dubium trahit: hoc edico fortiter, atque
Vere promitto, quod te iſta elementa latebunt,
Queis ſine nec felix poteris neque liber haberi.

V. SIQUA igitur menti violens incurrit imago,
Protinus erige te, dictoque hoc obvius ito:
" Quid tibi vis? Cur, umbra levis, me ludere tentas?
" Non es, quod ſimulas. Deinde illis utere normis,
Quaecunque in promptu fuerint: ſuper omnia, normam
Hanc adhibe; nempe, haec, rogites, ſita num tibi res ſit
In manibus, ſitve ex genere hoc, quod te penes ipſum
Non eſt; ſi non te penes eſt, haud pertinet ad te.

[potiri;
VI. QUOD fugis, id metuis; quod amas, cupis uſque
Utrinque infelix, ſeu, quem fugis, incidis hamo,
Seu dulci, quam ſpes tibi porrigit, excidis eſca.
Hinc adeo fugias ea ſola, ea ſola recuſes,
Quae facile amolirier, atque avertere fas eſt
Priva ope, quae porro rationi adverſa repugnant:
Sic tibi, quod nolis, nunquam contingere poſſit.
Sin Febrim ſtolidus fugias, mortemve, famemve;

Ter

Ter miſer et quater es: quot te infortunia laedent!
En! dolor, aeternaeque aderunt foedo agmine curae.

VII. ATQUE adeo quaecunque tibi parere recuſant,
Tolle metum ſuper his, odiumque. At quid metuam ergo,
Inquis. Scilicet hoc, proprio depellere Marte
Quod potes, et ratio non vult admittere recta.
Quid tandem cupiam? Cupe nil; quin differ in annum
Omne catus deſiderium: nam, ſi petis haec, quae
Nos penes haud fuerint, nunquam potiere cupitis.
At ſaltem illa petam, fuerint quae ſubdita noſtro
Imperio. Illa quidem, fateor, cupiuntur honeſte;
Non tamen idcirco tibi tanta capeſcere fas eſt; [ſum
Nondum etenim huc ventum eſt: tu ſenſim et leniter hor-
Tende, cupidinibus nec laxes fraena ſolutis.

[quid?
VIII. NUMQUID jucundum tibi valde eſt? Utile num-
Num tibi quid charum? tecum ſub pectore volvas,
Indole qua fuerit, qua lege tibi id dederint Dii.
Atque adeo a minimis capienda exordia rebus.
Forte mihi dilecta, et multos commoda in uſus
Fictilis olla domi eſt · ego ſic mecum, haec mera teſta eſt,
Frangeturque levi ictu; at quid tum ego? numquid inani
Luctu tabeſcam? Puer eſt mihi et uxor; uterque
Mortalis; veniet libitina atque auferet illos:
Haec adeo praeviſa mihi; non prendar inermis,
Nec nova mi rerum facies, inopinave ſurget.

IX. QUICQUAMNE aggrederis? fuerit quo de genere illud,
Diſpicias prudens, iterumque iterumque volutes.
Vis tibi membra lavare? I nunc, pete balnea; quidni?
Ante tamen reputa, quas illic improba turbas
Plebs cieat; perfundet enim madidum caput unda

Hic tibi; at ille premens latus hinc urgebit et inde,
Detrudetque loco, rauca et convitia voce
Fundet amarus; at alter nota callidus arte
Subducet tunicam, aut ſoleas: tamen inde pericli
Nil erit, ipſe catus modo ſic tecum egeris ante;
Balnea adire libet; quin et defendere certum eſt
Fortis et ingenui partes; (pariterque age tecum,
Cui te cunque operi accinges;) interque lavandum
Qui caſus te cunque premat, tibi demum ita fari
In promptu eſt, atque hoc curas componere dicto;
Membra lavare quidem volui, ſed membra lavare
Non tantum volui, verum et defendere partes
Fortis et ingenui, firmumque per omnia pectus
Servare: at fungar quî hoc munere, ſi, ſimul ac quid
Adverſi acciderit, damnive, ego protinus angar
Impatiens, moeſtuſque aures demittam ut aſellus?

X. QUID gemis incaſſum? cur vanas pectore curas
Uſque foves? Certe haud tantos res ipſa dolores
Accendit, ſed falſa animum tibi dogmata turbant.
Mors tibi acerba videtur: aut haud ita cenſuit olim
Inclytus ille ſenex patriis damnatus Athenis:
Non te mors igitur, verum tua dogmata terrent.
Hinc adeo implicitus vinc'lis ſiquando teneris,
Turbatuſve haeres, alios reprehendere noli;
Scilicet in temet culpa eſt; tua dogmata damnes.
Nimirum hunc ſtolidum indoctumque ego jure vocabo,
Incuſat quicunque alios, ſibi quod male cedat [dum
Res ſua: Tyro recens porro eſt, (namque illum ego non-
Eſſe reor ſapientem) ultro qui ſe increpat: at quis,
Quis tandem vere ſapiens eſt? Qui neque culpae
Quenquam alium inſimulat, neque ſeſe crimine damnat.

XI.

XI. CUR tibi furtivos petis ambitioſus honores ?
Cur adeo uſque tumes, nitidus quod portat equus te?
An tuus hic honor eſt? Si forte equus ille ſuperbe
Exultet, quatiatque jubam, ſi calcibus auras
Verberet, atque altum fremat, haud me pulchrior alter
Eſt equus, aſpice cervicem, caput, aſpice clunes;
Ferrem; nempe equus eſt bonus; haud fero, cum tibi plaudis,
Quod te equus ille vehit; laus hinc tibi propria nulla eſt.
At quid deinde meum eſt? Heus, dicam; ita ſcilicet uti
Externis rebus, ratio ut tibi praecipit aequa;
Feceris hoc, exinde vir es; jam ſuſpice dotes
Ipſe tuas, meritis partam jam ſume coronam.

XII. NAVIGIUM in curvo ſtat littore; languidus udam
Deſilis in terram vector, dulceſque requiris
Aeger aquas, obiterque ſimul per littora bulbos,
Et conchas fortaſſe legis, tereteſque lapillos.
At tu navigii fueris memor uſque; relictam
Uſque animo puppim recolas, vocemque magiſtri
Expectes uſque attentus; ſignoque recepto,
Eia age, funde ſinu conchas, age projice bulbos,
Adque ratem propera, ne vinctus, more bidentum,
Turpiter in caecas navis trudare cavernas.
At quorſum haec, rogitas: Quo tendit fabula? Bulbi
Si vice, vel conchae, tibi filius aut datur uxor,
Ah, cave te miſerum impediant: nunc, nunc vocat alta
Voce gubernator; vade ocyus; ocyus, inquam,
Miſſis filiolis, et conjuge pone relicta,
Curre libens, neque reſpice. Quod ſi tarda ſenectus
Inſtat et arida canities, cave tum male ſanus
A puppi procul abſcedas, ne forte vocantis

Haud quaquam veniat domini vox reddita ad aures,
Nec caeptum finire queas fausto alite cursum.

XIII. Ne vero, ne cuncta tuo permittier optes
Arbitrio; ut fiunt, potius fieri omnia malis:
Hoc poteris pacto traducere leniter aevum.
Ingruit an febris? corpus solum invida lecto
Affigit, non te; menti quippe omnia constant
Integra; propositum usque tenes, sat pectora sanus.
Claudus es? officium pes respuit; haud tamen una
Mens titubat, perditve alieno ex vulnere vires.
Sic reputa tecum, quaecunque tibi inciderit res;
Inde scies res saepe tuas turbarier, haud te.

XIV. Ante oculos quaecunque tuos se sistat imago,
Sollicitetque tibi mentem, tecum ipse volutes,
Quod tibi jam incumbat munus, queis fidere possis
Viribus, aut queis te sapientia muniat armis.
Pulchra venit coram mulier, lascivaque ridet
Nescio quid blandum tenerumque; at, cui locus hic sit
Virtute, perquire; aderit pudor ecce satelles
Haud piger, infidusve. Labor siquando fatigat
Te gravis, adjutrix vires tolerantia praestat.
Vellicat immeritum te plebs, et crimine falso
Insequitur? Stabilem firmat patientia mentem.
Auxilium tibi nusquam aberit. Si re super omni
Sic agitas tecum prudens, atque hic tuus est mos;
Nulla animum species rapiet nova; sed tibi constans
Usque eris, et lenis fluet aequo tramite vita.

XV. Amisisse aliquid dicis te? Falleris, aio.
Nil ergo amisi? nil scilicet; heus, bone; dicam
Quomodo nil: moritur conjux, aut dulcis ephebus
Frater, parvulus aut pendens circum oscula natus;

Nonne

Nonne iſtos reddis? Sane hercule. Forſan agellus
Eripitur, patriique Lares, et villa; negas te
Reddere et haec, ſodes? reddo, inquis; at eſt nebulo, qui
Eripuit. Fateor; quid tum? quid diſtat, iniquus
Ille, aequuſve ſuat? quid refert, albus, an ater
Sit, Tros, an Tyrius, per quem repetit Dominus res
Ipſe ſuas aequus? cur muſſas? dum tamen harum
Ille uſum indulget, ſic utere, tanquam alienis,
Non propriis; ſic diſce frui, velut imbre viator
Aſperſus fruitur caupona, unctave popina.

XVI. Proficere uſque cupis! Crucient ne talia men-[tem;
Si neglecta mihi ſit res, decedere ſumma
Siquid ego patiar, fuerit neque cura peculi,
Vivere quî potero? Puer eſt mihi; mox erit ille
Nequam; opus eſt virgis, fuſte eſt opus. O bone, temet
Cur adeo vexas? Eſto; penuria victus
Te premat, atque fame pereas, vacuus modo curis
Dum pereas: nempe hoc ſatius, quam ut triſtitia uſque
Oppreſſum Pleno ditet te copia cornu.
Eſto; tibi fuerit puer improbus; improbus ille
In ſcelus omne ruat praeceps, te experte doloris:
Hoc ſatius, quam perpetuo te pectora luctu
Torqueri, et miſeram curis diſperdere vitam.

XVII. Prima adeo in parvis fuerint tentamina rebus.
Siquis humi tibi forte oleum diffuderit, aut ſi
Abſtulerit vinum, tacito ſub pectore volvas
Protinus haec tecum, tanti patientia, tanti
Stat mentis tranquilla quies; quid valdius optem?
Ecquid enim vaenit pretio ſine? Jam puero mi
Eſt opus; ille domi non eſt; ſin forte fuiſſet,
Ceſſaret vecors: quid agam? num ringar ineptus?

Non

Non ego; nec ſervum penes eſſe ſinam, ut mihi pectus
Torqueat ad libitum; res illi haud tam bene cedet.
[porro?

XVIII. Proficere uſque cupis? num vis contendere
Obdures animum, fatuuſque amenſque vocari
Dum res externas temnis) patienter et aequa
Mente feras; etiamque optes nil ſcire videri.
Sin te miretur, ſin laudet forte popellus,
Ipſe ſibi diffide, memor, quod ſancta tueri
Munia naturae, externis pariterque potiri
Rebus non adeo facile eſt; at, cum tibi pectus
Occupat alter amor, certa alter lege recedit.

XIX. Vis nullus natos caſus tibi, nullus amicos
Auferat? innumeros vis uxor vivat in annos?
Stultus es inſanuſque, cupis quia fata Deorum
Te penes eſſe, adeoque aliena negotia curas.
An cupis, ut nunquam peccet puer improbus? eheu
Te miſerum, demens dum res mutare laboras,
Atque ipſam vitii naturam invertere tentas!
At nihil ergo petam? Nihil, inquis? Quin ego dicam;
Quod potes ipſe, velis; nil ultra; ſic tibi nunquam
Irrita vota cadent, nec ſpe luderis inani.
[teſtas,

XX. Estne hominum quiſquam, data cui ſit tanta po-
Invito ut tollat tibi dulcia, ponat amara,
Cum volet? Hunc dominumque tuum, regemque fateris.
Vis liber fieri? Hac una ratione catenas
Excuties, ea ſola velis, ea ſola recuſes,
Quae proprii juris fuerint, obnoxia nulli.
Hoc niſi feceris, haud poterunt adamantina vinc'la
Solvere praetores centum; reſcindere nexas
Non valet Alcides, non Jupiter ipſe catenas.

XXI.

XXI. Te gerere in vita ſimili ratione memento,
Qua temet geris in caena. Patinam puer ad te
Pertulit, extructaſque dapes? Aliquam inde pudenter
Partem ſume, nec ora nimis diſtenta perungas
Ruſticus. An nitidas lances, conditaque laute
Fercula praetervecta vides? Avidam cave dextram
Uſquam protendas, cave volvas limus ocellos
Huc illuc cupidos. Nondum cibus advenit? At tu
Uſque ſede patiens, nec clames, ocyus aſſos
Pone, puer, piſces; nemo conchylia? nemo
Oſtrea fert? nemo mullos? Inſane, quieſcas;
Nec puerum vexes, neque dentem in dente fatiges.
Hanc bene ſi teneas legem, hac ratione modeſtus
Si te geſſeris ad nummos, famamque, et honores,
Hac ad filiolos pariter, ſponſamque, Deorum
Mox conviva bonus fueris: ſin ſobrius iſta
Reſpueras oblata, Deus, Deus hinc eris; ipſe
Jupiter aſſurgit, ſolii et te in parte reponit.
Arte hac Diogenes, Heraclituſque, aliique
Porro, culta quibus ſapientia priſca viris eſt,
Aſcendere domos ſuperum, et numerantur in illis.

[currat

XXII. Numquis inexpletum moeret, quod trans mare
Filius, aut amens luxu bona patria perdat?
Tum cave, ne ſpecies magnorum inopina malorum
Te quoque tranſverſum rapiat, ne fallat imago
Tam vani luctus: quin tu ſic diſpice tecum;
Non res ipſa hominem, ſed tantum dogmata vexant;
Nam neque res aliis tantos facit iſta dolores.
Quin ſermone tenus ſocias miſcere querelas
Haud veto; ſed cave ne luctus tibi pectora tangat,
Perſideatque ad vivum, imas penetretque medullas.

XXIII.

XXIII. Nos ſumus in ſcena; quin et, mandante magiſtro,
Quiſque datas agimus partes: ſit longa, breviſve
Fabula, nil refert: Tyrio ſeu dives in oſtro
Incedam, pannis ſeu veler ſquallidus, imo
Prognatus populo, ſeu fracto crure, humerove,
In triviis rogitem aera; placet lex; hanc quoque belle
Actor perſonam non inconcinnus ad imum
Uſque feram; hoc, hoc nempe meum eſt; at munia nobis
Didere, partirique, opus hoc et cura Deorum eſt.

XXIV. En! cornix inviſa futuri nuncia damni
Neſcio quïd ferale canit: ſed cur trepidas? cur
Palleſcis? quin ſume animos, et ſic age tecum;
Certe hinc nulla manent mala me; funduſve, domuſve
Plectetur forſan, vel conjux, progenieſve,
Fama ſimul, corpuſque meum: tamen omnia fauſta
Sunt portenta mihi, ſi ſtet modo certa voluntas;
Nam quicunque adeo caſus portenta ſequatur,
Me penes eſt hinc jucundos decerpere fructus.

XXV. Vis eſſe invictus? Cupis in certamine nullo
Eſſe minor? Rem inventam habeo, effectamque tibi do:
Scilicet in nullam deſcendas cautus arenam,
Contendas nuſquam, tibi ni victoria certa
In manibus ſit: habes, tota quod mente petiſti.

XXVI. Plebs ſiquem imperio decoret, trabeave nitenti
Induat, atque ſecunda ad coelos efferat aura;
Si cenſu quis clarus equeſtri balnea, villas
Exſtruat, aut aret ampla paterni jugera fundi;
Tunc hominem cave divitiis vel honoribus auctum
Attonitus ſtupeas fatue, dicaſve beatum,
Teque hunc eſſe velis: quid enim? Si, quae penes ipſum

Te

Te fuerint, faciant ſerventque ea ſola beatum,
Cur tandem invidia tibi pectus inaniter angis?
Aemula cur vana mens ambitione laborat?
Hinc adeo facilis ſiquis Deus, en, ego, dicat,
Jam faciam quod vis, magnarum Dux legionum
Seu fieri malis, ſeu conſul, ſive ſenator;
Tu ſuper his conſtans animi, et praeſentibus aptus,
Nil horum indigeo, referes; liberque, potenſque
Uſque mei vivam! ſatis eſt: ſic denique liber
Evadam, res externas ſi temnere diſcam.

XXVII. An mihi fuſte caput minuit quis? an unguibus atrox
Involat in malam? an colaphis convitia miſcet?
Non mihi verba nocent, non verbera; at omnia in auras
Caſſa abeunt, animus niſi me meus angit iniquus.
Caedit me? caedat: fundit convitia? fundat:
Non tamen hoc ideo potis eſt me laedere pacto;
Tum demum laedar, cum me laeſum ipſe putaro.
Haud ſinam ad internas manent mihi ut iſta medullas
Probra, nec attonitus rerum novitate ciebor:
Proderit indulgere moram: tum ſcilicet omnis
Ultro animorum aeſtus cadet, in ſeſeque reſidet.

XXVIII. Vivere ſi recte cupias, mortem, atque cate[nas,
Et mala dura fugae, verbo uno, quicquid acerbi
Valde humana cavet natura, atque acriter horret,
Aſſidue ante oculos ponas: ſuper omnia mortis
Vive memor, perſaepe animo mors certa recurſet.
Exin nil parvum ſapies; nil vile ſubibit
Mentem; nulla animum torquebit dira cupido.

XXIX. Vis vere ſapiens fieri? poteriſne cachinum,
Atque ſales perferre indocti, et ſcommata, vulgi?

Hirſutam

Hirſutam hic vellit barbam; vultum ille, habitumque
Laſcivus ridet, ſetas, atque hiſpida membra
Increpat, Unde tam acerbus ades? Tam torva repente
Unde tibi frons eſt? At, ſi me audire velis tu,
Deme ſupercilium, nec turpiter hirtus et atrox
Appare: verum defendas gnaviter iſtas,
Quas ſuſcepiſti, partes; tueare locum, et ſtes
Immotus, quaſi te hac Deus in ſtatione locaſſet.
Quod ſi virtutis fidus rigiduſque ſatelles
Fortiter uſque locum defendas, et tibi conſtes;
Qui modo te riſit, populus venerabitur ultro,
Ingenteſque tibi plaudens decernet honores:
Sin partes timidus mutâris transfuga; jam bis
Praebebis riſum plebi, bis fabula fies.

[cere

XXX. EXTRA te numquid quaeris? Cuiquamne pla-
Optas? Lapſa manu arma; loco pulſuſque recedis.
Sis bonus et ſapiens; ſatis eſt; nihil amplius opta;
Sin ultra cupias ſapienſque bonuſque videri,
Scilicet is videare tibi; jam laudis abunde eſt.

[ram,

XXXI. NE vero hanc vanam foveas ſub pectore cu-
Heu! miſer in pretio non ſum, ſine nomine vivam
Obſcurus, totumque agitabo inglorius aevum;
Hos depone metus; age, dic mihi, tune ſecurim,
Tu faſces donare potes tibi, eburve curule?
An temet penes eſt epulis accumbere regum?
Non penes eſt, inquis. Quod te ergo dedecus urget?
Quae te culpa premit? Qui tandem turpior illo
Evadis pacto? Vitio demum id tibi vertit
Quiſquam hominum, immeritumq; alieno crimine damnat?
Annon in pretio es, dum mens tibi conſcia recti

Plaudit,

Plaudit, virtutis ſummo te in culmine ſiſtit,
Atque ſuos, quoſcunque poteſt, tibi tradit honores?
Reſpondes forſan, non poſſum vivere amicis
Commodus, haud opibus fratrem, charoſque propinquos
Eſt augere mihi, in cenſumve referre Quiritum.
Si tibi nil horum in manibus, nec munera apud te
Sint ea, quî praeſtes illis? verum, agmine facto,
Cur non illa paras, clamant, ut copia nobis
Suppetat? Eia, pares. Ego nempe parabo libenter,
Si poſſim recte, illaeſum ſervare pudorem
Dummodo mî liceat, modo magnanimuſque bonuſque
Illa parare queam; monſtrate viam, et ſequar ultro;
Sin mea prefundam bona prodigus, ut coemam quae
Haud bona ſunt vobis; pacto quo jam redit iſto
Res mihi? Stultus ego magis, an vos eſtis iniqui?
Quid nummus vobis ſi deſit? Habetis amicum
Sincerum, fortemque, verecundumque; quid uitra
Optandum eſt? Utra res potior? Ferte ergo, precor, mî
Auxilium, bonus ut perſtem, et ſincerus ad imum;
At vero, ut cedam, ut virtutis caſtra relinquam
Transfuga, quis tandem verus ſuadebit amicus?
Succinit hinc alter, charos, age, reſpice cives,
Et patriae te tangat amor. Sed quid faciam vis?
Non per me latas (fateor) dat porticus umbras,
Balnea nec condo; non eſt, quod multa loquamur;
Haud recte ſoleas aptat faber, armave ſutor:
Quiſque ſuam demum (ſatis eſt) exerceat artem.
Quid ſi forte alium civem gnavumque bonumque
Urbi ſufficiam, et claris virtutibus auctum
Educam, patriaeque decus columenque futurum?
Ecquid erit pretii? numquid patriae utile faxo?
Utile nimirum faxis. Hinc quaerere pergo;

Ipſe ego ſi conſtans civis, ſi fidus amicus,
Si merear fortiſque verecunduſque vocari,
Nil ego tum patriae proſum? Sed quis tibi in urbe
Eſt locus? Is locus eſt, ſalva virtute parare
Quem licet, incolumique fide: ſin forte pudorem
Deſero, virtutiſque viam, vos, dicite, cives,
Quî proſim patriae male fidus, turpis, et excors?

XXXII. Si tibi praelatus lecto potiore recumbit
Convivarum aliquis; ſiquem rex forte vocavit
Ad caenam, te neglecto; ſi ſaepe ſalutat,
Conſiliis ſocium adjungit, jubet eſſe ſuorum
In numero; at vero tu protinus, haec bona ſi ſint,
Gratulor, exclames, bone vir; ſi ſint mala, ne tu
Demitte auriculas, mala quod tibi praeripit alter.
Illa quidem haud tua ſunt; ſed qua tamen illa parari
Lege queant, nôſti; Verum niſi conditionem hanc
Praeſtiteris, non illa tibi contingere poſſunt.
Nimirum tu patroni non oſtia pulſas,
Non illum laudas, lateri ejus non comes haeres;
Haec faciunt alii; ſed eoſdem ferre labores
Si dubitas, eadem cur praemia poſcis iniquus?
Nempe haud aequus eris, quin inſatiabilis uſque
Audieris merito, ſi tanta capeſcere ſperes,
Nec pretium numeres: Age, ne te jam morer, audi,
Quo rem deducam; Quin tu, mulierecula, quanti
Vendis lactucas? Obolo. Venit alter, et illi
Dat pretium, tollitque herbas: Ergo miſerum me
Eſſe putas, hunc faelicem? cur? Nempe reportat
Hic olus. Interea mihi plaudo, obolumque reporto
Non te rex hodie vocat ad convivia; num tu
Solviſti pretium? quin ſolvas ocyus, in rem

Si

Si tibi ſit; ſi non ſolvis, cur, peſſime, muſſas?
Nimirum rex illa aeque venalia ponit,
Ac caupo; obſequio quid diſtat, an aere pararis?
Ne caenam ſperes, niſi ſit data ſymbola. Verum
Nil habeo infaelix caenae vice. Falleris, inquam;
Non regis faſtum toleras, non oſtia pulſas,
Non vacuam tumidis veſicam laudibus inflas.

XXXIII. Integra quid natura velit, cognoſcere ſi vis,
Diſpice, gens humana quid uno dictitet ore;
Haec rationis vox, haec neſcia fallere norma.
Utpote, vicini cum quis vas fictile frangat
Servulus, ille inſtat dum flagro urgetque trementem
Inſultans, quid ni tu frendenti et minitanti
Exclames, compeſce iram, ſaepe omnibus illud
Accidit, hoc vivet figulus pacto atque valebit:
Quid ni haec edicas ſapiens? At, ſi tua tandem
Fracta ſolo cadit olla, I, vir bone, porrige dextram;
Ut tibi vena ſalit? Sed, ne haec jocularia tanquam
Ridens percurram, quaeramus ſeria; amici
Filiolus moritur ſi funere raptus acerbo,
Aut uxor faecunda et amabilis, ille dolere
Inſolabiliter; ſed tu, quid, amice, dolori
Nequicquam indulges? Calcanda mihi et tibi lethi
Eſt via; nos etiam (non eſt mora longa) ſequemur:
Haec recte. Uxor adempta tibi eſt, aut filius? Eheu,
Me miſerum, clamas: At vero reſpice, quo tu
Damna aliena animo tuleris, quo pectore, et ore,
Et tua ſer ſanus ſimili ratione modoque.

XXXIV. Vix (ut opinor) erit quis tam jaculator inſeptus,
Conſulto erret ut a meta, et collimet in auras;

Nedum quid ſimile huic faciat Deus, et bona mater
Natura; alma malum nedum natura crearit.
In medio ſin quadrivio te fixerit olim
Quis nudum, ut poſſit plebecula fuſtibus atque
Caedere te flagris, nonne indigneris, amice?
Et merito: verum dic, o bone, quî mirus ipſum
Te laedis, ſi, cum vulgus convitia jactet,
Angeris, atque animum ignave demittis inermem?
Ne vero tantum concede quiritibus in te
Imperium, nec tam lepido plebs improba regno
Gaudeat: at, quodcunque agites, bis terque voluta,
Quid praeeat, quid deinde ſequatur, et omnia cautus
Pende etiam atque etiam; hoc niſi fit, praeclara minatus
Jactanter te operi accinges, at mox timidus ceu
Terga dabis miles, Thraſo demum è Ceſare fies.
[quis non?

XXXV. Magna coronari vis numquid Olympia?
Hercule res bella eſt: quin tu prius ipſe voluta
Tecum, ſi ſapias, quid poſt, quid et ante, ferendum.
Imprimis non more tuo tibi vivere fas eſt,
Non tibi conſuetis dapibus tergere palatum
Athletae licet, inviſam ſed rodere coenam
Cogeris ingratis, nec non durum uſque laborem
Ad domini arbitrium certis renovare diebus,
Algere, inque vicem pariter ſudare paratus.
Nec ſedare ſitim gelida, laticemve Lyaei
Sumere fas, tibi cum libitum eſt, ſed cum libet illi,
Qui te curarit, medici pro more, magiſtro.
Mox adeo in pugnam deſcendis; peſve manuſve
Luxatur tibi ſorte cadenti, pulvere fauces
Turpantur, denſamque abſorbes pronus arenam:
At tandem flagris caeſus, multoque peruſtus

Verbere

Verbere ſperatam perdis poſt omnia palmam.
Quin age, certantûm quae ſint incommoda, luſtres,
Et, ſi tantus amor pugnae, ſi tanta cupido,
I pugil, atque unctae fortis te accinge palaeſtrae.
Sin temere aggrederis, ſuſceptas, o bone, partes
Depones cito, ludentum ritu puerorum
Mobilis; hi fiunt Athletae, deinde tragoedi,
Et gladiatores, citharoedi, vel brevis horae
Articulo: ſic tu ventoſus nunc ſapiens, nunc
Aut pugil, aut gladiator eris; ſic Simius olim
Factitat hoc, illud, ſimul omnia tentat, inepte
Sedulus, infectam repetitque et linquit opellam.
Sic, ſeu Pythagoram laudet quis, ſive Platonem,
Vulgus hiat, pluteum et libros tum comparat; eia,
Et nos mox inter ſapientes fama reponet.

XXXVI. Quicquam opus ordiris? Quae ſit res, quantaque, tecum
Volve, adeoque tuis fuerit num viribus aequa.
An pila te juvat, aut diſcus? num laude Palaeſtrae
Inclareſcere vis, jaculo famamve mereri?
Concute te; validiſne ſatis compagibus apta
Haerent membra tibi? femora, et crus, brachia, lumbi
Quid valeant, quaeras, et ſedulus omnia luſtres;
Quippe alios alias natura inſtruxit ad artes.
In votis ſapere eſt: Rogo deinde, famemque ſitimque
An perferre potes, ventrique indicere bellum?
Tum noctes vigilare etiam, tolerare labores
Perpetuos, charaeque arceri a conjugis ulnis,
Atque etiam praebere tuis ludibria ſervis?
Vivere divitiarum expers, exſors et honorum,
Inque foro, quamcunque intentes, perdere litem?

Ut tibi res ea viſa? placetne haec conditio et lex?
An tanti libertatem, gratamque quietem,
Erectumque animum, pectuſque angore ſolutum
Vis emere? I caeptes iter, atque hoc omine pergas.
At ne te demum retrahas, aliudque capeſſas,
Inde aliud, variuſque breves muteris in horas,
Ludens ut puer; is ſapiens erit, inde Coactor,
Rhetor item; Procurator mox Caeſaris exit.
Iſta ſibi diſconveniunt, diverſaque longe
Diſſiliunt, nulloque valent coaleſcere pacto:
Unus homo eſto, bonuſve, maluſve; eia, elige; utrum vis?
Inter utrumque locus non eſt: quin exere vires
Aut hic, aut illic; omnemque impende laborem
Aut animo, aut opibus; res externae tibi cordi
Sint, aut internae; quicquid demum egeris, illud
Gnavus age; aut prorſus ſapere aude, aut Deſipe prorſus.

XXXVII. Quo ſit amore parens, quo frater amandus, amici,
Patria, cognati, ſi tandem ſcire laboras;
Contemplare, gradu quo ſit tibi quiſque propinquus,
Quo junctus fuerit vinc'lo, quo deinde loco ſtet:
Hinc varia humanae naſcuntur munera vitae.
Anne domi pater eſt? Tu ſis tutela ſenectae, et
Cede ſeni patiens et commodus. At latus urit
Fuſte meum, vellitque aures cerebroſus, et acri
Bile tumens vappam forſan vocat et nebulonem;
Difficili et querulo cedendum? Imo hercule; quid ni?
Collige ſic, non cuique bonum natura patrem dat,
Sed patrem. An probris urget te frater iniquis?
Innectitne tibi fraudem? Delicta libenter
Condones ſtolido, et ſocialiter huic veniam des

Mitis

Mitis et urbanus. Vir at eſt malus. Eſto; quid ad rem?
Tu cave ſis ſimilis; quin fidus munia praeſtes
Tu tua, nec cures porro, quid fecerit alter.
At me laeſit, ais. Vigilans tibi ſomnia fingis;
Nam neque te laeſit, potuit neque laedere, clamo:
Invito damnum non eſt inferre; nocebit
Nemo tibi, niſi tute velis; quin verte furorem
In temet; tua fraus omnis; tum denique damno
Multaris, tibi cum multarier ipſe videris.
His igitur ſi te formeſque regaſque elementis,
Si, quae quiſque locus poſcat ſibi munia, noris;
Inde bonus civis fies, et dulcis amicus,
Vicini implebis ſic officium, atque ducis, ſic
Reddes perſonae bene convenientia cuique.

XXXVIII. Est tibi relligionis amor? Cultorne Deorum
Sincerus fies? Menti hoc, ſuper omnia fixum
Inſideat, ſtabili peragunt quod numine cunctas
Res ſuperi, atque aequa mortales lege gubernant.
Fata igitur quocunque trahant te, laetus ovanſque
I propera, jam ſponte ſequax; en, te vocat author
Jupiter; en, ducit ratio et ſapientia Divûm.
Parce adeo incuſare Deos, neque funde querelas,
Tanquam cura tui Superos non ulla teneret.
Hoc tamen ut perſtes animo, tibi protinus illud
Tolle memor dictum, a tete omnia tum bona oriri,
Tum mala. Sin aliunde petas rem credulus ullam;
Mox ubi fluxa cadet tibi ſpes, vanique dolores
Torquebunt animum, tunc falſo crimine Divos
Incipies premere, atque odium exercere neſandum.
Nec mirum hoc adeo eſt; quippe illud cuique animantum
Inſevit

Inſevit natura parens, ut, quicquid obeſt, id
Irati fugiant, et ament, quod profore credunt.
Qui ſe cunque igitur laedi putat, ille profecto
Non poterit gaudere malis, cauſiſve malorum.
Fervidus hinc patri juvenis convitia fundit,
Et fremit indignans, plena quod promere ciſta
Aera ſenex renuit, ſuavem praeſtantia vitam.
Necnon Thebanos fratres diſcordia vexat
Effera, dum ſolos felices ducit uterque,
Purpura quos decorat, ſceptrique inſigne ſuperbi.
Quinetiam nautae pariter, pariterque coloni,
His quia ſternit hyems ſegetes, navem obruit illis,
Oderunt Divos, atque alta voce laceſſunt.
Factitat hoc paſſim plebs caetera, ſeu pueris, ſeu
Conjugibus fuerint orbati: Id ſcilicet unum
Quiſque colit, ſibi quod prodeſt. Quo pertinet, inquis,
Sermo hic? Nempe illuc tandem; vis numina cultu
Sincero dignari, animo et venerarier aequo?
Externi nequid timeas, ponaſque ſolutis
Fraena cupidinibus, certoque has limite claudas.
Nec minus interea patrio bona numina ritu
Sedulus uſque cole, et Superis ſolennia dona
Caſta redde manu: ſive aras imbuit agnus,
Seu forſan taurus; ſeu dulcia munera Bacchi
Miſta favis libes; ſine ſordibus omnia laetus
Praeſta; et nota tuae tibi ſit menſura crumenae;
Nec parcus nimium, nimium neque prodigus eſto.

XXXIX. Ad vatem forſan, vel ſancta oracula Divûm
Si conſultor eas, neſcis tu nempe negotî
Quis demum eventus fuerit; tamen interea ſcis,
(Si recte ſapias) qualis, cujuſque coloris

Res

Res ſit, tene penes fuerit ſuprave locata.
Si non te penes eſt, mitte omnem pectore curam;
Non erit iſta bonis res annumeranda, maliſve.
Re ſuper hac jam pelle metum, pelle aequus amorem,
Nec tende ad ſacram trepidans et pallidus aram.
Quis metus eſt? inquam: cum lanx tibi pendeat uſque
Aequa bonumque malumque inter; cum, utcunque cadat ſors,
Te curante, queat vitae ſervire beatae,
Nec quiſquam valeat tua commoda tanta morari.
Audacter venias tandem ad delubra, velut ſi
Conſilium a fidis peteres incertus amicis.
Sin Superi reſponſa dabunt, monitoribus illis
Utere fidenter, neque deſpice fata Deorum.
Quid demum ille Anyti reus egit? Siquid ei olim
In vita occurrit dubium, atque a luce remotum,
Natura duce quod nequiit, necdum arte magiſtra
Eruere e tenebris, et apertas fundere in auras;
Oravit Divos, ut clarum attollere lumen,
Et caligantem vellent diſpellere nubem.
Defenſore caret ſin patria, ſeu quis amicus,
Vatibus haud opus eſt ullis, jam cedat aruſpex,
Ipſe animus recti dum conſtat idoneus author.
Sed prohibet vates, atque exta in fauſta juvencae
Ultro aperit, mortemque mihi, exiliumve minatur,
Et propria ſecurum in pelle quieſcere ſuadet.
Quid tibi mens? Annon patriae auxiliarier aequum eſt?
Non pro ariſque fociſque adeunda pericula cenſes?
Siſte parum, et, Pythius quid quondam fecerit, audi.
Neſcio quis ſacram huic forte improbus intrat in aedem,
Qui perieturum olim ſub cultro liquit amicum;
Continuo exardet Deus, et fugat inde trementem

Uſque premens; dextra colaphis caput atque ſiniſtra
Contundit, nebulonem animo indignatus inertem.

XL. Quo demum formando modo ſit vita, revolve
Sedulus, atque tibi perſonam delige certam,
Quam ſervare velis conſtanter, et uſque tueri,
Seu verſere foris, proprio lare ſive quieſcas.

XLI. Imprimis ſacri fuerit tibi cura ſilenti
Maxima; nec profer, niſi quae proferre neceſſe eſt;
Atque ea perpaucis: raro autem, et tempore dextro,
Protrahe ſermonem, et plenae da vela loquelae.
Tum quoque de ludis verbum Circenſibus unum
Ne facias, pugilumve levis certamina narres.
Sed neque de potuque cibiſque age; (nempe popellum
Hae curae exercent;) hominum ſuper omnia vitas
Et vitia exagitare vetabo, et ſplendida ineptum
Facta efferre; nec inter ſe committe viciſſim
In trutina cives, minor hic illo, alter utroque.

XLII. O factum bene! Nugantes ſiquando ſodales
Allicis in frugem praeclaro callidus aſtu,
Leniter et flectens poſt te trahis uſque ſequaces,
Donec eo poteris ſermonis ducere curſum,
Unde ſeges valeat Virtuti uberrima naſci.
Sin grex circumſtet populi, pecus atque profanum,
Artibus his nuſquam locus eſt; Cede ergo pudenter,
Et ſine ſermonis lutulentum currere rivum.

XLIII. Intempestivis etiam indulgere cachinnis,
Pulmonemque agitare joco, et diducere rictum.

XLIV. Te veto. nec crebro libeat te obſtringere jure-
Jurando, et teſtes nugarum arceſſere Divos.

XLV.

XLV. INDOCTI vites etiam convivia vulgi;
Quod ſi forte tamen tuleris, ſi forte pedem illuc,
O cave jam admonitus, vigili et circumſpice cura,
Ne labem tibi plebs, ut pix tractata, remittat.

XLVI. QUAE ſpectant corpus, tenus hâc erit omnibus uti,
Commoda qua fuerint menti; menti omnia fide
Ancillentur, ad hanc tendant ſimul omnia metam.
Hac aptet prudens norma tunicam tibi ſartor,
Hac ſoleas ſutor lege; haec menſura bibendi,
Haec ſit edendi etiam; huc gnarus collimet acutum
Et ferri faber, et ligni; hic modus aedibus, hic ſit
Porticibus; ſtatuat numerum haec quoque regula ſervis.
Nil horum ad luxum referas, famamve; nec unum
Quantumvis curtùm phaleris impende trientem.

XLVII. GAUDIA nec Veneris, niſi quae tibi caſta miniſtrat
Sanctus Hymen, noris; matronis, virginibuſque
Te ſaltem abſtineas, ſolaque in Laïde pecces.
Ne tamen inſectere alios, neque turpia cenſor
Facta notes, ſpurciſve intentes crimina maechis,
Nec tete Hippolytum jactes, aut Bellerophontem.

XLVIII. QUID de te blaterent alii, ſi narrat in aurem
Quis tibi ſedulus, et fide maledicta recenſet,
Ne tu ſollicitus temet purgare labores,
Nec famae aſperſam cures detergere labem;
At leviter ridens, bene habet res, ſubjice; felix
Nonne ego ſum, mea quod lateant hos caetera caecos

Crimina

Crimina? quippe alias non certe haec ſola notaſſent;
Omnia nudaſſent vitia, in lucemque tuliſſent.

XLIX. Quod ſupereſt, ſpiſſi neque ludos ſaepe theatri
Quaeras, nec vacuam teneant ſpectacula mentem:
At ſiquando adeo tulerit res, (nam neque cenſor
Durus ego fuero) ſiquando evenerit olim,
His quoque ut interſis, hoc tantum poſtulo, ut unum
Te attentus ſpectes, in te mens haereat uno.
Iſto nempe velis fieri illic omnia more,
Quo fiunt; illum victorem incedere malis
Qui victor fuerit; (non ullae ſic tibi mentem
Impedient curae;) ſed nec riſu fremituque
Inſtes, aut miſerum rumpas clamore theatrum.
Nec repetita ex integro ſpectacula promas
Ipſe domi apponens ſociis cuncta ordine ab ovo ad
Mala; pugil melior quis ſit, truculentior urſus
Pugnet uter, potiorve leo venabula frangat:
Nugas mitte leves; (neque enim ſapientior hilo,
Cultior aut fuerit tibi mens;) linque iſta popello
Gaudia, nec ſtudio captus videaris inani.

L. Et recitatores caute vitare poëtas
Cura tibi fuerit: ſaltem ſubſellia plauſu
Ne frangas; nedum miſeri famam attere vatis.

LI. Cum quocunque viro fueris venturus in unum,
(Praeſertim ſi fama hominis, nomenque, decuſque
Claruerit,) prudens multo tecum ante volutes,
Quid Zeno faceret, quid jam ſapientia dia
Socratis, hoc poſitus ſi forte loco eſſet utervis.

tum

Tum perge intrepidus; nullus manet inde peric'li
Erroriſve metus; ſed enim, ductoribus illis,
Omnia perfectum expedies bene gnarus ad unguem.

LII. TUM quoque, cum ſupplex venerandi ad limina regis
Tendis iter, prodeſt animo hos praeſumere caſus:
Exiit ille foras dudum; aut intentus agit res
Forte domi clauſus; quin hinc atque inde procaces
Cum fremitu inſtabunt ſervi, adverſiſque abigent me
Imbellem obnixi foribus: ſin forte beatus
Vix coram advenio; quid rex? rex fronte ſedebit
Rugoſa, naſove inopem ſuſpendet adunco.
Ut ſe habeat res iſta, vides; Vis pergere? perge;
Atque omnes perfer conſtanti pectore caſus.
At ne te poſt incuſes, fruſtraque laborem
Suſceptum doleas, ſortemve queraris iniquam;
Id populus faciat; ſapientem haud talia tangunt.

LIII. SED neque res memorare tuas ex ordine geſtas,
Nec, quibus ereptus, terrave marive, peri'clis,
Quid tuleris belli atque domi, narrare labora.
Dulce eſt praeteritos, inquis, percurrere caſus.
Dulce quidem eſt iterare tibi; mi audire moleſtum.

LIV. NEC captare velis inter convivia riſum,
Auritumque fricare jocis ſalibuſque popellum;
Hoc gravitaſque fideſque perit pacto; exque Catone
Jam Davus ludo tantum plebi fueris et
Delectamento, citharoedus uti atque choraules.

LV. NUMQUIS perfricta fronte, extinctoque pudore,
Scorta crepat, lenaſque meras, et olentia luſtra?

Acriter objurges hominem, tacitumve pudenter
Te ſaltem teneas, dejecto et lumina vultu
Demittas; non hic coram te talia poſthac
Fundere, non ſpurcas audebit promere voces.

LVI. Ecqua voluptatis tibi grata arridet imago?
O ne te vinctum rapiat, teneatque moretur
Illecebris; quin ſiſte parum; diludia poſcas
Admonitus, totamque agites animo penitus rem.
Quam brevis haec fuerit tibi, quam fugitiva voluptas,
Pende etiam atque etiam, memor et ſis temporis ejus,
Cum poſt angeris miſer, occultoque flagello
Supplicium dabis ipſe tibi; tum pende viciſſim,
Quam tibi jucundum fuerit, pariterque decorum,
Reſponsâſſe cupidinibus. Conceſſa voluptas
Viſa licet fuerit tibi, vel tum ſuavia mentem
Blandimenta cave illaqueent; et ſubjice, quanto
Splendidius fuerit, quanto jucundius, ipſum
Vincere te, laetoſque intus celebrare triumphos.

LVII. Index an recti mens te monet? ecquid agendum
Fida docet? ne tu timidus vitare labores
Conſpectum vulgi, nec te in ſecreta recondas
Cenſurae nimium metuens; quid enim? mala ſi res
Viſa ſit et turpis, rem ipſam fuge ſanus, et unum
Te caſtus vereare pudenter: ſin tibi fas et
Aequum animus ſuadet, perge, i, bone, perge; popellum
Cur metuis, qui te praeter fas damnat et aequum?

LVIII. Vel nox, vel lux eſt; hoc vere dixeris; at ſi,
Eſt nox atque dies, dicas, periiſſe pudorem

Omnes

Omnes clamabunt merito pueri atque puellae.
Sic poſitos raptare cibos, et faucibus unctis
Lectas deglutire dapes, aut condere mappa
Stillantem, in loculos et clam demittere, turdum,
Utile nempe tibi eſt, at non adeo utile nobis
Convivis miſeros tantum rodentibus ungues.
Ne ſolum cures, tibi quid proſit; ſed et ipſum
Regem reſpicias; ad caenam is nempe vocavit
Nos pariter tecum; ſuus illi ſalvus honor ſtet.

LIX. Siquando indueris perſonam, quae tibi longe
Exſuperat vires, apteque haerere recuſat;
Nil agis, et magno fruſtra molimine ſudas:
At, quas interea poteras cum laude tueri,
Intactas linquis partes; ridendus utrinque.

LX. Cum quis iter pedibus faciat, curabit (opinor)
Ne plantam impingat clavo, ne ſente ſecet crus,
Ne talum imprudens prave diſtorqueat: huic te
In vita ſimilem praeſtes, multumque caveto,
Ne laedas animum ipſe tuum. Sin hanc bene ſanus
Uſque tenes legem, vives et rectius idem, et
Tutius, immuniſque peric'li opus omne movebis.

LXI. Sit mihi tantum aeris, quantum friguſque famemque
Defendat, tutamque queat praeſtare ſalutem!
Jam ſatis; hic modus eſt nummorum, ut pes ſolearum.
Haec requies, votorum hic terminus eſto meorum.
Sin temere ulterius contendam, heu, per ſpatium ingens
Mox ferar invitus, neque erit mihi ponere metam.
Calceus aptetur pedibus. Quin ô utinam auro

Splendeſcat! Soleas mihi Jupiter aequus inaurat.
Purpura jam accedat! quid jam amplius? O miſerum me,
Gemmae abſunt! quam laute hinc inde niteret iaſpis!
Sic ubi naturae finis quis tranſit, in altum
Devius avehitur, nec habet qua ſiſtere poſſit.

LXII. Filiola eſt mihi pulchra domi: jam nunc capit annus
A decimo hanc quartus; jam nunc laſcivus amator
Ardet, et excubat ante fores, limenque coronat.
Continuo illa comas ornare et pectere, et altum
Aedificare caput, nitidas ſimul undique veſtes
Quaerere, et ad ſpeculum faciem componere curat.
Artibus his ne fide nimis, bona virgo; pudori
Conſule; ſint comti mores; bellam indue mentem;
Hinc decus, hinc tibi creſcet honor; jam denique ab omni
Parte nites, Veneremque meram te jure fatemur.

LXIII. Esse diu, potare diu, atque impendere tempus
Pelliculae, Venerique, atque his ſe dedere totum,
Ingenii eſt hebetis, craſſique, animique puſilli.
Non tanto conatu opus eſt, aut arte ad eas res,
Quae melius fiunt obiter, nulloque labore.
Muni animum virtute, feram vigil excole mentem;
Seria res haec eſt, hic viribus utere totis,
Mane opus hoc agites, nec veſpertinus omittas.

XLIV. Laedere te numquis tentat, damnumque malignus
Inferre immerito? numquis te dentibus atris
Rodit lividus? Haec tecum; ſic prorſus agendum
Cenſet, et ipſe ſuo jure utitur; ecquid ego illi

Imponam

Imponam leges? num mî geret, an ſibi, morem?
Nimirum ſibimet: ſin prave judicat, illum,
Non me noxa premit; nam vero ſiquis aberret,
Laeditur ipſe quidem, veri ratio integra perſtat.
Sic agites tecum prudens ſi re ſuper omni,
Tum, ſiquis tibi forte olim convitia fundat,
Tu tamen immotus, vultuque et pectore conſtans,
Sic viſum eſt illi, ſic judicat ille, repones.

LXV. QUAEQUE duas anſas, hinc dextram, atque inde ſiniſtram,
Res habet; una teres, dura altera et aſpera tactu eſt.
Frater me indignum laeſit. Pars illa ſiniſtra eſt:
Aufer abinde manum; neque enim eſt tractabilis anſa.
At vero eſt idem frater, dulciſſimus et mî
A puero convictor. Ab hac demum arripe parte
Rem ſapiens, habilemque manu verſare licebit.

LXVI. STANT circum ſacci nummorum, et faenore largo
Noctes atque dies auri tibi creſcit acervus;
Dum manet in ciſta mihi vix as unicus imâ.
Quin etiam eloquio polles, atque ore diſerto
Clareſcis; cum nulla mihi ſit copia fandi.
Tune igitur tandem pacto hoc praeſtantior es me?
Tene ego deterior? Nego; non ſatis illa cohaerent.
Si vero ambigitur, tua res praeſtantior, an ſit
Res mea; num melius tua vox permulceat aurem,
An mea; dedo manus, nec verbum addo amplius unum.

LXVII. NUM cito quis ſua membra lavat? Tu protinus illum
Haud male, ſed tantum cito dicas eſſe lavatum.
Numquis faecundos calices large haurit Jacchi?
Hunc large dicas potare, haud largius aequo.
Qui tibi conſtat enim, qua mente is, conſiliiſque
Id faciat quibus? Ad rationem hanc omnia judex
Si bonus exigis, hinc liquido pernoſcere poſſis
Res alias, alias venià dignaberis aequus.

LXVIII. PRAETEREA, neque tu ſapientis nomen adoptes,
Nec, cum erit ad caenam ventum, ſub tempus edendi
Ore crepes tumido rigidus dictata magiſter,
Haec lex eſto, viri; comedendi haec norma; quid ad rem?
Ipſe memor ſerves legem hanc, et grandia mittas
Dogmata, Socratico ſapiens et more geras te.
Arripit hunc quidam, ut narrant, et, dic mihi aventi
Diſcere, dic, inquit, vitae praecepta beatae
Quis dabit? Ille pudens alium ſtolido inde magiſtrum
Commendat, monſtratque viam, et comitatur euntem.

LXIX. DUM quid ſit virtus, quid non, natura boni quae,
Plebs agitat, tacitum cautus te reprime; nam cur
Promere feſtinas, animo quae concoquere imo
Longe rectius eſt? Sin quis truculentior urget,
Ignarumque hebetemque vocat, tuque id ſimul aequo
Pectore fers, jam macte animis, jam macte triumphis,
Hos primos tibi dia tulit ſapientia fructus.
Nam neque oves modo depaſtam crudae domino herbam
Eructant coram temere, at mox, gramine cocto,

Multo

Multo lacte fovent cuſtodem, et vellere ditant.
Hinc apte exemplum ſumas, nec pabula mentis
Immatura nimis regeras, ſed cura ſit intus
Didita degerere, et, perfecto temporis orbe,
Occultum refer in vita factiſque ſaporem.

LXX. Si tenui forſan victu, parvoque beatus
Exerces durum parce et frugaliter aevum,
Ne valde hinc placeas tibi tu, neque talia jactes
Ad populum, en, ego potor aquae! me abſtemius ecquis
Eſt magis? At neque tu, vulgi ſpectante caterva,
Primo mane, nives inter gelidaſque pruinas,
Algentes ſtatuas ulnis amplectere nudis,
Dictitet ut fortem plebs, invictumque dolore.
Quod ſi aeſtate urit media ſitis avida guttur,
Irriget os levis hauſtus aquae; tum fortiter undam
Exſpue; ſic faxis; homini id neque dixeris ulli.

LXXI. Vis pingam ſapientem una, ſtultumque, tabella?
Hic eſto ſtultus, qui, quod metuat, cupiatve,
Extra ſe poſitum eſſe putat: contrarius alter,
Quod metuat, cupiatve, ſcit unum ſe penes eſſe.

LXXII. Profecitne aliquis? Certis cognoſcere ſignis
Id licet; haud quenquam laudat, probriſve laceſſit,
Haud culpat quenquam, neq; quenquam crimine damnat.
Non de ſe loquitur, tanquam ſapientior eſſet
Aut aliis melior: res illum ſiqua moretur,
Res ſiqua impediat, ſe damnat et increpat unum.
Numquis eum laudat? laudatorem, intus, ineptum,
Inque ſinu ridet, praeconem exoſus hiantem.

Numquis

Numquis eum culpat? tantundem eſt: id quoque flocci
Pendit, nec verbum contra unum reddere curat.
Et luxavit uti ſiquis crus, inque locum vix
Tandem reſtituit, jam cautius et pedetentim
Incipit ire, pigriſque movet ſe paſſibus aeger,
Et baculo innixus circumſpicit, et cavet, aſpri
Offendat nequid, pedibus neque credulus audet
Fidere, dum firmae redeunt in corpora vires:
Sic aget ille recens doctus. Tum nil petet extra
Sollicitus, metuetque nihil, niſi pellere Marte
Quod potis ipſe ſuo eſt, et cui ratio aequa reclamat.
Tum demum quaecunque optat, moderatius optat
Omnia, nec temere in praeceps caeco impete fertur.
Sibilet hunc populus; nil penſi eſt: clamet inertem,
Inſulſumque, hebetemque; haud abnuit: adde aſinumque,
Et lapidem, plumbumque ſuper; juxta omnia ſurdo
Narras; unus homo eſt, idemque: ſed interea ſe
Inſidiatorem catus et veluti timet hoſtem.

LXXIII. Est homo, Chryſippi qui volvit ſcripta, animoque
Cuncta tenet commiſſa fideli, atque omnia ad unguem
Callet; quin effert ſeſe hinc, planeque beatus
Applaudit ſibi, et ex chartis pretium arrogat iſtis
Concutiens alas: verum, ni obſcurius illud
Chryſippi eſſet opus, niſi forte ea lucis egeret
Pagina, jactandi temet quis tum locus eſſet?
Hic adeo fons atque rei caput; En, duce certum eſt
Vivere natura, atque uti ratione magiſtra.
At mihi quis praecepta dabit? quove auſpice nitar?
Chryſippo: quis enim melior? Numero aera, librumque
Mox emo. Deinde rogo, quis luce carentia verba
Explicat?

Explicat? Hanc aliquis mi interpres praeſtat opellam.
Hactenus haud quicquam merui, neque ſplendida laudis
Praemia mi poſco. Supereſt jam munia vitae
Sancta tueri, et ad hanc mores componere normam;
Hic labor; haec meritam ſpondet victoria palmam.
Sin moror in verbis tantum, merus exeo nempe
Grammaticus; ſacrum pono virtutis amorem;
Exeo grammaticus, vel ſola hac ſcilicet in re
Diſſimilis ſum Grammatico, quod volvit Homerum
Ille, locum ſupplet mihi dum Chryſippus Homeri.
Quod ſi forte aliquis dicat mihi, fare, age, quae ſint
Dogmata Chryſippi, monſtres, perque omnia ducas
Ignarum, me continuo pudor opprimit ingens,
Quod mea ſermoni tam diſſona facta repugnant.

LXXIV. Haec praecepta, velut leges, ſervare memento,
Quas violare nefas; neque pendas unius aſſis,
Quid populus dicat. Cuja eſt res? an tua, ſodes?
Non; verum alterius. Quid ni hanc curaverit alter?

LXXV. Surge, age; quid multos vivendi tempus in annos,
Vivendi recte differs? eia, incipe, et ardens
Rumpe moram; ſtimulos addat tibi vivida virtus;
I, porro nitaris, et acer ad ardua tendas.
Jampridem hauſiſti vitae praecepta beatae,
Jampridem hauſiſti praecepta haec, atque probaſti;
Cur igitur ceſſas? quem demum, atque unde, magiſtrum
Expectas oriturum? O, ſi modo venerit ille,
Tunc ego qualis ero! ſtudiis tum denique honeſtis
Incumbam, tum nempe mei me cura ſubibit!

Quin

Quin hodie id fiat: nonne eſt elapſa juventas?
Nonne aetas animum poſcit matura virilem?
Sin fluitas levis uſque, moramque morae piger addis,
Atque aliam ex alia mentem induis, atque viciſſim
Propoſitum mittis repetiſque, et ludis in orbem,
Indiciſque diem, inde diem; proprio ipſe peric'lo
Deſipis infaelix; ignavia te tua perdit
Et latet incautum; vives, morieris et excors.
Aude igitur praeſtare virum; ſublimia cures;
Et temet magnis tandem dignere triumphis;
Quis ſummis virtutis apex ſit, diſpice; morum
Haec tibi regula, lex haec inviolabilis eſto.
Atque hinc ſive labor tetricus, ſeu blanda voluptas
Objicitur coram, ſeu famae dulcis imago
Titillat mentem tibi, ſeu grave dedecus urit,
Strenuus, ô defende locum, neque turpiter arma
Abjicias; ſonuere tubae; jam praelia fervent;
Nec mora, nec requies fuerit; non ludicra lis eſt
Haec tibi; de rerum ſummâ certamen habetur.
Sic olim divina boni ſapientia crevit
Socratis; hoc pacto caeleſtes attigit arces.
Quippe adeo ille petens primam virtute coronam
Uſque operi vigil incubuit, nec defuit unquam
Ipſe ſibi, oblituſve ſui eſt; quin gnavus in horas
Clarior emicuit, mentem non paſſus inertem,
Dum ſoli attentam rationi praebuit aurem.
Fecerit ille, inquis; verum neque tantus ego ſum,
Nec cupio certare minor. Quin tu quoque tantus
Eſſe velis, atque his agites ſub legibus aevum.

LXXVI. NATURAE leges ſanctas ſervare, duce uti
Naturâ, atque intra deſcriptos vivere fines,
Hic primus ſapientiae honos, hic ſummus apex eſt;
Utpote, nequaquam mentiri, haud fallere quenquam.
Alter ab hoc locus eſt, cur quid, cur non, ſit agendum,
Monſtrare, et certam rationem evolvere recti;
Utpote mentiri cur haud fas; fallere quenquam
Naturae cur jura vetent, depromere cauſas.
Ultima laus tandem fuerit, quo quaeque modo res
Sit tibi demonſtranda, tenere, atque omnia demum
Symbola et inſtrumenta exponere totius artis;
Nempe argumentum quid ſit; quid rite ſequatur,
Quid non; quid verum fuerit, quid denique falſum.
Atque adeo inſervit claſſis poſtrema ſecundae,
Haec primae; in prima tandem requieſcere fas eſt:
Haec loca ſtent tibi certa, hic eſto immobilis ordo.
At nos heu! ſtolidi rem totam invertimus; ultro
Mentiri nobis mos eſt; mentimur, et uſque
Mentimur porro; interea ſatis eſſe beati
Nempe videmur, et hoc pacto veniamque mereri
Et palmam, quod, nos ſi demum quis roget, horae
Momento percurrere poſſumus omnia vitae
Officia integrae; nec reſpirabimus ante-
quam liquida a nobis fuerit ratione probatum,
Mentiri quod non fas eſt, neque fallere quenquam.

LXXVII. FATA ſequor, quocunque ferant; te, Jupiter, ultro
Te ſequor haud tardus, quo quo me ducere malis.
Sin ſtolidus nitar contra, luctanſque repugnem,
Nil refert; trahar ingratis tamen, inque ligatus
Obtorto frendens ducar, ceu bellua, collo.

LXXVIII

LXXVIII. Qui fato obſequitur, ſapit, admiſſuſque videtur
Conciliis Divorum, et ſentit cum Jove ſummo.

LXXIX. Talis eras tu, Cecropiae lux inclyta terrae;
Te veneror, divine ſenex, tuaque aurea dicta
Aeternum recolo, atque alto ſub pectore condo:
" Sic placitum eſt Superis, mihi nec minus; eſto, Anytus me
Et Melitus privare valent vitalibus auris,
" (Credo ecquidem) et vacuas Erebi demittere ad umbras;
" Laedere num poterunt, damno aut multare? negabo.

FINIS.